

Platea Luporum/Farkas Utca/Ulița Lupului

-Studiu istoric-

I. Originea numelui

Platea Luporum/Farkas Utca/Ulița Lupului s-a distins, în epocile anterioare, ca fiind singura arteră din interiorul zidurilor cetății care nu a pornit din centrul istoric al orașului. Ea a fost, totodată, și cea mai sudică stradă a vechii cetăți, reprezentând, mult timp, o zonă periferică a urbei. În privința originii numelui, există trei teorii distincte¹:

1. *Potrivit tradiției*, în Evul Mediu timpuriu, dinspre Feleac, în perioada iernii, lupii obișnuiau să coboare în apropierea orașului, în partea sudică a sa. Aceasta era o zonă foarte vulnerabilă, mai ales în condițiile în care urbea în sine nu avea încă ziduri puternice de apărare. Pentru a face locul mai sigur, localnicii apărau zona, înfigând, în pământ, pari ascuțiți la vârf. În acest mod, ei reușeau să țină lupii la distanță, cu precădere în perioadele reci ale anului, atunci când aceștia se apropiau de oraș pentru a căuta apă și hrană. Cu timpul, în conștiința colectivă, s-ar fi încetățenit ideea că ulița aceasta este cea a lupului/lupilor, tocmai pentru că ei puteau fi văzuți venind aproape².
2. *Conform reputatului lingvist Szabó T. Attila*, „Platea Luporum” este o denumire care datează din perioada Evului Mediu timpuriu și nu se raportează obligatoriu la ideea lupului în sine ca animal de pradă care dă târcoale orașului la intervale diferite de timp. În celebra lucrare a lui Anonymus, *Gesta Hungarorum*, se face referire, la un moment dat, la unul din miticii descălecători pe nume Tétény care l-ar fi trimis, în Transilvania, pe un anume *Apafarkas* în misiune de recunoaștere. El a rămas pe aceste meleaguri, iar fiul acestuia pe nume *Agmand* ar fi ajuns pe Valea Someșului Mic unde a luat în posesie un mic domeniu. Amintirea numelui pe care l-a purtat tatăl și pe care fiul a vrut să îl ducă mai departe, a dobândit continuitate în acest loc. Cu timpul, familia lui *Agmand* s-a înmulțit, iar unii membri ai clanului au migrat în alte locuri, ducând cu ei amintirea numelui strămoșului mitic. În acest mod, numele de „Farkas” se regăsește în diverse

¹ Vincze Zoltán, *A Kolozsvári Farkas utca*, Kolozsvár, Studium kiadó, 2013, p. 5-15.

² Gaal György, *Kalauz a régi és az új Kolozsvárhoz*, Kolozsvár, Korunk kiadó, 1992. Vezi și Asztalos Lajos, *Kolozsvár épített kincsei*, Kolozsvár, Studium, 2008.

areale. Evul Mediu a înregistrat practica folosirii toponimelor identice pentru străzi din locuri diferite. Spre exemplu, numele de „Farkas Utca” apare la Cluj, Mediaș, Sighișoara etc. Prin circulația oamenilor de la un burg la altul, practica imitației denumirilor de străzi era una curentă³. Este posibil deci ca toponimul luat în discuție să fi fost adoptat și atribuit unei străzi în spatele căreia povestea lupului să fi prins rădăcini adânci în conștiința colectivă.

3. *Ținând cont de unele mărturii istorice ale vremii*, denumirea străzii se mai poate raporta și la faptul că, pe locul actualei biserici reformate de pe Ulița Lupului, ar fi existat cândva o altă biserică dedicată Sf. Farkas de unde și denumirea străzii. Istoricul maghiar Bod Péter face referire la *Platea divi Wolfgang*. Este vorba despre Sf. Wolfgang (în limba maghiară Farkas) care a fost nimeni altul decât Episcopul de Regensburg, mort în anul 994. El se remarcase, în primul rând, ca și educator al reginei Gizella, dar și prin efortul său de a-i converti pe maghiari la creștinism. Sf. Wolfgang/Sf. Farkas s-a bucurat de o mare stimă între maghiari, devenind, în timp, și patronul protector al păstorilor, tâmplarilor și al tăietorilor de lemne. În condițiile în care, în perioada Evului Mediu timpuriu, ulița în sine era populată de aceste categorii profesionale, este foarte posibil ca tocmai sfântul lor protector să fi dat numele străzii⁴.

³ Vezi Szabó T. Attila, *Kolozsvár települése a XIX század végig*, Kolozsvár, 1946.

⁴ Vezi Herepei J., *Kolozsvár történeti helyrajza*, Kolozsvár, Művelődés, 2004.

II. Ulița Lupului în sursele de epocă

Urmărind sursele de arhivă, se poate observa faptul că strada a purtat nume diferite în funcție de contextul istoric. Cele mai multe dintre toponime apar menționate în limba latină, germană sau maghiară:

1453: *Platea Luporum/'farkasoké'*⁵

1466: *In platea Farkas wcza*⁶

1486: *Farkas wcza extra muros*⁷

1536: *Farkaswcha*⁸

1555: *Farkaswczay*⁹

1558: *Racio Luporum Farkas Wczay ferthal*¹⁰

1566: *Wolfergass*¹¹

1603: *Wollfengass*¹²

1667: *Belső-Farkas*¹³

1899: *Külső-Farkas*¹⁴

1890: *Zápolya*¹⁵

Denumirile românești ale străzii se înregistrează în primii ani de după Marea Unire. Din anul 1923 și până în anul 1999, locul în sine a înregistrat șase toponime diferite ce fac referire și la prelungiri ale Uliței Lupului de dincolo de zidul sudic al orașului:

⁵ Asztalos Lajos, *Kolozsvár. Helynév és településtörténeti adattár*, Kolozsvár Társaság-Polis Könyvkiadó, 2004, p. 141-143.

⁶ Történelmi Tár. Évnegyedes folyóirat. Kiadja a Magyar Történelmi Társulat, Budapest, 1883.

⁷ Szabó T. Attila, *Kolozsvár települése a XIX század végig*, Kolozsvár, 1946.

⁸ A kolozsmonostori konvent jegyzőkönyvei, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1990.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ Kolozsvári Szemle. Kolozsvár törvényhatósági szabad királyi város helytörténeti és kulturális folyóirata, Kolozsvár, 1940.

¹¹ Asztalos Lajos, *Kolozsvár. Helynév és településtörténeti adattár*, Kolozsvár Társaság-Polis Könyvkiadó, 2004, p. 141-143.

¹² *Ibidem*.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ *Ibidem*.

1923: *Str. Tunarilor*

1937: *Vasile Goldiș*

1940: *Zápolya*

1945: *Dostojevski*

1990: *Vasile Milea*

1999: *General Traian Moșoiu*

Prelungirea Uliței Lupului de dincolo de zid este, în fapt, acel *Külső-Farkas Utca*. Comparativ cu alte străzi ale Clujului, în cazul de față, partea străzii de dincolo și de dincoace de zid nu era legată printr-o poartă de acces. Conform surselor, Ulița Lupului de dincolo de zid ducea către cimitir, dar și spre sălașe ale agricultorilor, păstorilor și meșteșugarilor.¹⁶

III. Evoluția în timp a străzii

În anul 1405, regele Ungariei Sigismund a decis să ridice Clujul la rangul de oraș liber regesc drept răsplată pentru meritele locuitorilor. Astfel, clujenii primesc dreptul de a-și întări și

¹⁶ Vezi Herepei J., *Kolozsvár történeti helyrajza*, Kolozsvár, Művelődés, 2004. Vezi și Asztalos Lajos, *Kolozsvár. Helynév és településtörténeti adattár*, Kolozsvár Társaság-Polis Könyvkiadó, 2004, p. 141-143. Vezi și Vincze Zoltán, *A Kolozsvári Farkas utca*, Kolozsvár, Studium kiadó, 2013, p. 5-15.

înconjura orașul cu ziduri, de a ridica turnuri și metereze, de a le înconjura cu șanțuri, de a-și alege, pe lângă judele orășenesc, 12 jurați drept consilieri.

Treptat, Clujul a devenit un centru pentru producția și schimbul de mărfuri. Orașul de atunci cuprindea o suprafață de circa 45 ha. Cei aproximativ 5.000 de locuitori erau, în principal, meșteșugari, negustori și funcționari, împreună cu familiile lor. Pe atunci, populația era formată din sași, maghiari și români.

Meșteșugurile mai dezvoltate din Cluj erau cojocăritul-blănăritul și măcelăritul. Sunt pomenite, de asemenea, breslele fierarilor (*fabri*), morarilor (*molendinatori*), berarilor (*braxatori*), croitorilor (*sartori*) și șelarilor (*nerges*). Pe parcursul secolului al XV-lea, au fost înființate vechile bresle clujene, aspect de care s-a îngrijit și Matia Corvinul, rege al Ungariei între anii 1458 și 1490. Odată cu consolidarea zidurilor orașului, partea sudică a Uliței Lupului a devenit un veritabil hotar între oraș și partea sa exterioară.

Prin anul 1700, zidurile și-au pierdut însemnătatea militară, iar teritoriul aflat în partea de dincolo a putut fi parcelat, vândut sau închiriat. A fost și cazul prelungirii în exterior, dincolo de ziduri, a Uliței Lupului. Cu această ocazie, această parte a fost refăcută, aici înregistrându-se case mici cu grădini de unde se putea trece ușor dincolo de zid. În deja celebra *Regestrum Hungarorum de civitate Cluswar* se menționează, la un moment dat, faptul că, dincolo de ziduri, trăiau un număr de 97 de persoane care erau de profesie meșteșugari, având gospodării foarte bine încheiate¹⁷.

În veacul al XIX-lea, numărul edificiilor de pe această stradă, în interiorul zidurilor, a sporit foarte mult. Cele mai multe dintre ele jucau un rol important în plan cultural, politic sau administrativ. În atare situație, tot mai multe notabilități ale urbei au ales să locuiască aici. Ulița în sine a devenit o arteră importantă, iar în multe dintre clădiri s-au luat decizii importante pentru viața comunității în marele ei ansamblu.

IV. Principalele clădiri de pe Ulița Lupului

1. *Convictus Nobilium* (Str. Universității nr. 7-9)

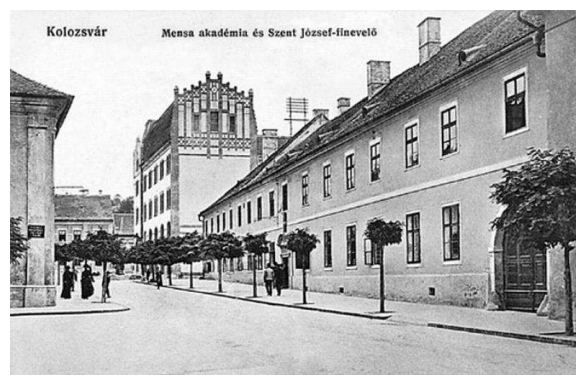
¹⁷ Szabó T. Attila, *Kolozsvár települése a XIX század végig*, Kolozsvár, 1946. Vezi și Kolozsvári Szemle, 2 évf. 4 szám, 1943.

Este o clădire care datează din prima jumătate a veacului al XVIII-lea ce a fost finalizată în jurul anului 1735 cu rolul de a servi drept cămin nobiliar. Ea a fost frecventată mai ales de către fiii de aristocrați aflați la studiu în Cluj. Pe frontispiciul clădirii se poate vedea și azi monograma ordinului iezuit, respectiv blazoanele familiilor nobiliare Báthory și Apor¹⁸.

2. Seminarul Báthory-Apor (Str. Universității nr. 10)

Mai este cunoscut și sub denumirea de „Căminul de Băieți Sf. Iosif”. Inițial, clădirea a găzduit Colegiul de Băieți Sf. Iosif, fiind transformată ulterior în internat pentru studenți. În curtea interioară există o statuie veche care îl reprezintă pe însuși principele Ștefan Báthory.

¹⁸ Vincze Zoltán, *A Kolozsvári Farkas utca*, Kolozsvár, Studium kiadó, 2013, p. 22-25. Vezi și Lukács József, *Povestea orașului comoară*, Cluj-Napoca, Edit. Apostrof, 2005.

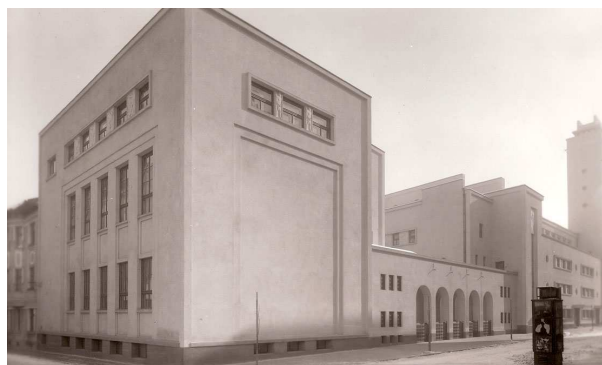
3. Clădirea Centrală a Universității „Babeș-Bolyai” (Str. Kogălniceanu nr. 1)

Este un edificiu care a fost amplasat în locul vechiului colegiu iezuit, fiind construit între anii 1893-1902 după planurile arhitectului Meixner Károly în stilul neo-renascentist. Clădirea este acoperită cu cărămizi klinker, iar la momentul inaugurării a purtat numele împăratului Franz Joseph. În intervalul 1945-1959, a purtat numele de Universitatea „Victor Babeș”, iar după fuziunea din anul 1959 cu Universitatea „Bolyai” (înființată în anul 1945) a rezultat denumirea actuală.

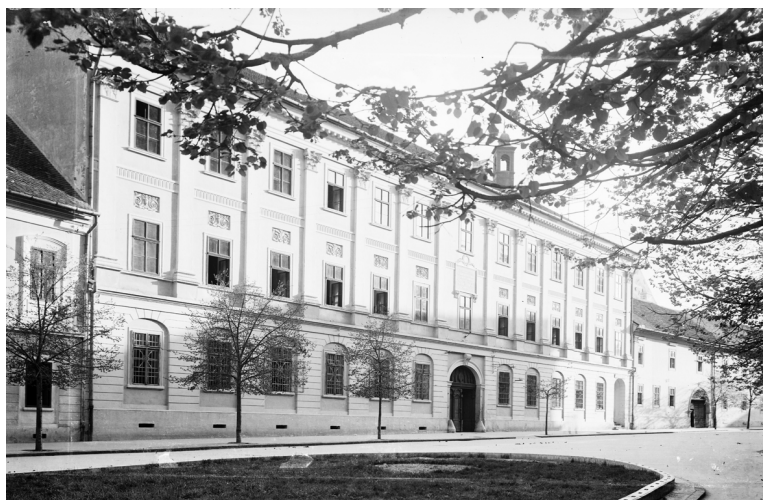
4. Clădirea Colegiului Academic-Casa Universitarilor (Str. Kogălniceanu nr. 3)

A fost construită între anii 1935-1937 după planurile arhitectului George Cristinel. Până la acest moment, locul în sine a găzduit fostul teatru de piatră realizat în anul 1821 conform proiectului întocmit de către Alföldi Antal.

5. *Liceul „Báthory István” (Str. Kogălniceanu nr. 2)*

A fost realizat între anii 1817-1821 de către proiectantul Friedrich Thälinger cu sportul tehnic oferit de către celebrii arhitecți Georg Winkler și Christian Kiermayer. Vechea clădire a fost demolată din cauza pagubelor provocate de un incendiu, ea fiind refăcută cu pietre provenite din edificiul demolat al mănăstirii din Mănăstur.

6. *Muzeul Universității (Str. Kogălniceanu nr. 4)*

Imobilul a aparținut, inițial, conților Karacsay până în anul 1893. Atunci, imobilul a fost achiziționat de către ordinul piarist care a deschis aici un institut de învățământ superior cu numele de Kalazantinum. El a funcționat în acest loc până în anul 1916.

7. *Palatul Teleki (Str. Kogălniceanu nr. 7)*

A fost realizat între anii 1790 și 1795, în stil baroc cu elemente de clasicism, după proiectul lui Joseph Leder la solicitarea contelui Teleki Ádám. Ulterior a devenit imobil de locuințe și bibliotecă publică. Clădirea este dispusă pe un plan în formă de U, aripa reprezentativă fiind cea spre strada Kogălniceanu, cu o aripă laterală mai lungă spre strada Hermann Oberth. Palatul etajat are subsol aproape sub toată suprafața lui. Aripa principală, spre strada Kogălniceanu, prezintă acoperiș de tip mansardă, cu pante rupte, tipice barocului târziu clujean, aripile laterale primind acoperișuri în două ape mai simple și mai scunde.

8. *Colegiul Național Emil Racoviță (Str. Kogălniceanu nr. 9-11)*

Clădirea a fost construită la începutul secolului al XX-lea. La început, parohia reformată a intenționat să fondeze pe acest loc o școală elementară. Ulterior, edificiul a fost predat Școlii Civile de Stat pentru Fete. Din anul 1919, aici a funcționat un gimnaziu mixt în limba română care, din anul 1926, a devenit liceu de băieți cu numele de „Constantin Anghelescu”. Din anul 1948, el devine liceu, iar din anul 1958 poartă numele lui Emil Racoviță.

9. Clădirea Arhivelor Naționale (Str. Kogălniceanu nr. 10)

Este un imobil care a fost finalizat în anul 1968, fiind construit pe locul fostei închisori a Judecătoriei. Imobilul a servit apoi ca și închisoare pentru minori.

10. Clădirea Bibliotecii Academiei (Str. Kogălniceanu nr. 12-14)

Clădirea a început să fie construită la începutul anilor '50 pe locul unde se presupune că ar fi fost casa reputatului pedagog umanist Apáczai Csere János. Clădirea bibliotecii servește ca și muzeu de carte rară, adăpostind 600.000 de volume și 171 de incunabule.

11. Colegiul Reformat (Str. Kogălniceanu nr. 16)

A fost ridicat între anii 1651-1653 pe ruinele unei vechi clădiri distrusă de incendiul din anul 1798. Noua clădire a fost realizată după planurile arhitectului Joseph Lederer, fiind finalizată în anul 1818. Vis-a-vis, la nr. 11, 13 și 15, au fost edificate casele profesorilor de la Colegiul Reformat.

12. Biserica reformată

A fost construită la inițiativa regelui Matia Corvinul între anii 1486 și 1494, având alături și o mănăstire care a fost finalizată în anul 1516 în stil gotic. Biserica a fost refăcută între anii 1638-1643, cu aportul tehnic al unor meșteri aduși aici din Țările Baltice. Biserica este renumită pentru colecția de blazoane pe care o deține, dar mai ales pentru acustica ei deosebită. În interiorul bisericii sunt înmormântați doi Principi ai Transilvaniei: Apafi Mihály I și Apafi Mihály al II-lea.

13. Turnul croitorilor

Este un turn realizat în anul 1475, cu rolul de a apăra partea de sud-est a orașului. După finalizare, edificiul a fost încredințat breslei croitorilor. Din cauza prafului de pușcă care a fost depozitat acolo, turnul a explodat în anul 1627, fiind refăcut în timpului lui Gabriel Bethlen (1580-1629).

14. Statuia Sf. Gheorghe

Statuia îl reprezintă pe Sf. Gheorghe ucigând balaurul. Ea este o copie în bronz a originalului aflat la Praga. Originalul a fost realizat în anul 1373 de către clujenii Martin și Gheorghe, fiii pictorului Nicolae. Copia a fost realizată la Budapesta de către József Róna după un mulaj în ghips obținut cu deosebită măiestrie. Copia în ghips a statuii originale se află în Lapidariumul Muzeului Național de Istorie a Transilvaniei. Postamentul statuii este realizat de către arhitectul Lux Kálmán. Statuia a fost amplasată în anul 1904 în actuala piață Lucian Blaga de unde a fost mutată, în anul 1960, în fața Bisericii Reformate Centrale.

15. Grupul statuar „Școala Ardeleană”

Grupul statuar Școala Ardeleană este o operă a sculptorului Romulus Ladea, fiind dezvelită la Cluj în data de 30 iunie 1973. Monumentul reprezintă trei corifei ai mișcării Școala Ardeleană, inițiată de intelectualitatea românească transilvană. Personalitățile reprezentate, de la stânga spre dreapta, sunt: Samuil Micu, Gheorghe Șincai și Petru Maior. Grupul statuar este situat în dreptul intrării principale a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, pe str. M.Kogălniceanu nr. 1. Pe amplasamentul de azi al monumentului s-a aflat, între 1967-1973, statuia Lupa Capitolina.

16. Statuia Mariei

Acest monument public face parte din una dintre cele mai răspândite tipuri de monumente ale contrareformei catolice. La sfârșitul secolului al XVII-lea, începutul secolului al XVIII-lea sub influența unor monumente vieneze, în provinciile imperiului, de la Tirol, Boemia, Moravia, Austria, până în Silesia, Galiția sau Ungaria, s-a răspândit acest tip de monument, având de cele mai multe ori un caracter antipestilențial. Statuia Mariei Protectoare din Cluj a fost comandat de către contele Anton Kornis, comisarul provincial al Transilvaniei, în anul 1744, ca ex voto după valul de epidemii dintre anii 1738-1740. Contractul încheiat cu Anton Schuchbauer, cel mai renumit sculptor transilvănean al acelor vremuri prevedea, într-o fază inițială, și o serie de alte

statui (15 ale unor sfinți, 3 unicorni, etc.), neexecutate pentru varianta finală a monumentului, probabil din impedimente financiare. Inițial a fost așezată în mica pițetă din fața bisericii iezuite. Statuia a fost demontată în 1959, întrucât conducerea comunistă a universității nu o agrea. În 1961, la cererea bisericii Sf. Petru și Pavel din Cluj-Napoca ea a fost amplasată în spatele acesteia. Monumentul amplasat odinioară în fața fostei biserici iezuite, alcătuia împreună cu biserica, cu edificiul Convictus Nobilium și fostul seminar Báthori-Apor, un complex urbanistic tipic primei faze a barocului transilvan. Elementul central al monumentului este obeliscul cu secțiunea de triunghi cu colțurile teșite. Suprafața obeliscului este modelată prin prezența unor nori decorați cu capi de putti, iar capitelul acestuia susține cel mai valoros element sculptural al ansamblului, statuia Mariei Immaculata, așezată pe globul pământesc, strivind răul întruchipat prin șarpe. Obeliscul monumentului se sprijină pe un postament hexagonal bipartit, a cărei parte inferioară este sprijinită pe colțuri de ample volute decorate cu frunze de acant, iar laturile sunt prevăzute cu gradene. Partea superioară a postamentului are un aspect mai decorativ prin prezența la colțuri a unor mici postamente ornate cu aceleași motive de volute și frunze de acant, și prin cea a cartușelor barochizante pe laturilor sale. Pe colțurile postamentului încoronat de o cornișă profilată se pot observa urmele unor îngeri, care după mărturia fotografiilor de epocă, țineau în mână făclii, iar pe micile postamente urmele urnelor clasicizante, dispărute tot în ultimele decenii. Fotografiile monumentului din a doua jumătate a secolului al XIX-lea și de la începutul secolului XX, ne dezvăluie, că inițial ansamblul era înconjurat de o balustradă hexagonală cu laturile concave, ritmată la colțuri și la intrare cu stâlpișori, între care se înșirau baluștri având forme tipice baroce.

